

Toetsprotocol

2019-2020

Inleiding

Het toetsprotocol is onderdeel van het kwaliteitszorgsysteem van Optimus. In dit toetsprotocol is opgenomen welke toetsen binnen Optimus worden afgenomen en de wijze waarop dit gebeurt. Elke school en iedere leerkracht handelt op basis van dit protocol met uitzondering van de SBO-scholen, waarmee aparte afspraken worden gemaakt.

Het toetsprotocol is enkele jaren stilzwijgend verlengd. De ontwikkelingen met name met betrekking tot de kleutertoetsen waren aanleiding om het huidige toetsprotocol eens goed onder de loep te nemen. Een werkgroep van leraren, ib'ers en hoofd onderwijs is aan de slag gegaan met de volgende aandachtspunten:

- Toetsen in groep 2: welke toetsen zijn geschikt en nodig om de ontwikkeling van kleuters in beeld te hebben?
- Toetsen in groep 7: de Entree-toets of de LOVS-Eind-toets in groep 7? Welke informatie is nodig voor een goede overgang naar groep 8 en een preadvies?
- De woordenschattoets: deze wordt nu vaak afgenomen, maar is geen verplicht onderdeel. Heeft afname meerwaarde in verband met begrijpend lezen?
- DMT en AVI: hoe gaan we om met beide toetsen?
- Aanscherpen van het kader: verschil tussen summatief en formatief toetsen opnemen.

Deze onderwerpen zijn door de werkgroep onderzocht en hebben per onderdeel tot conclusies geleid. In de eerste paragraaf geven we per onderwerp de conclusies weer. In paragraaf twee is het overzicht opgenomen van verplicht af te nemen toetsen. Een aantal algemene afspraken zijn te vinden in paragraaf 3. Paragraaf 4 gaat nader in op de verplichte eindtoets en paragraaf 5 op de wijze waarop de sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen gevolgd kan worden.

NB. Wanneer een directeur wil afwijken van de binnen dit protocol gemaakte afspraken, dient hierover vooraf overleg plaats te vinden met het CVB. De directeur kan alleen afwijken van het protocol met vooraf ontvangen toestemming.

Inhoud

1	Actualiseren van het toetsprotocol	4
1.1	Toetsen in groep 1-2	4
1.2	Toetsen in groep 7.....	4
1.3	De Woordenschattoets.....	5
1.4	DMT en AVI.....	5
1.5	Formatief en summatief toetsen.....	6
2	Overzicht verplicht af te nemen toetsen	8
3	Afspraken met betrekking tot afname van LOVS-toetsen	9
4	Verplichte eindtoets in groep 8.....	10
4.1	Drie eindtoetsen	10
4.2	Leerlingen buiten de verantwoording laten.	10
5	Volgen van sociaal-emotionele ontwikkeling.....	11
6	Literatuur	12
7	Bijlage Uitsluiten van verantwoording (stroomschema)	13
7.1	Informatie aan bevoegd gezag.....	14

1 Actualiseren van het toetsprotocol

Om het toetsprotocol te actualiseren is een aantal onderwerpen nader bekeken. Per onderwerp worden hier de bevindingen en conclusies voor het toetsprotocol beschreven.

1.1 Toetsen in groep 1-2

De ontwikkelingsprocessen van kleuters verlopen niet ordelijk en geleidelijk, maar fluctuerend en wisselvallig (Van Geert en Steenbeek, 2006). Wat een kleuter vandaag laat zien, kan het morgen weer niet en omgekeerd (Goorhuis, 2014). Kleuters ontwikkelen zich spelenderwijs en in sprongen. Een toets met een opgavenboekje, die gemaakt wordt aan tafel, sluit daar niet bij aan. De kleutertoetsen waren al niet verplicht, maar naar verwachting zijn ze vanaf 2021 niet meer in het leerlingvolgsysteem opgenomen (Rijksoverheid, 2018).

De leraren in groep 1 en 2 moeten goed op de hoogte zijn van de leer- en ontwikkelingslijnen (zie [inhoudskaarten SLO](#)) om de ontwikkeling van kleuters op de juiste waarde te schatten in relatie tot deze leerlijnen. Om hieraan te voldoen is het volgende nodig:

- Een gevalideerd observatie-instrument. Het probleem is dat de observatie-instrumenten die meestal ingezet worden, niet door Cotan beoordeeld zijn. Dit hangt vooral samen met de subjectiviteit van observatie.
- Eind groep 2 moeten onder andere de lees- en rekenvoorwaarden duidelijk in beeld zijn in verband met de overgang naar groep 3. Dit kan middels observaties, gesprekken en eventueel diagnostiserende toetsen. Dit geldt voor alle leerlingen.
- Bij leerlingen waar het beeld niet volledig duidelijk is na observaties en gesprekken, kunnen diagnostiserende middelen worden ingezet. Middelen die hiervoor geschikt zijn: CITO Taal voor Kleuters en CITO Rekenen voor Kleuters, CPS beginnende geletterdheid, UGT-R (Utrechtse Getalbegrips Toets), Taaltoets Alle Kinderen en/of Protocol Preventie van Leesproblemen groep 1 en 2. Kleuter in Beeld is nieuw en zal nog apart worden bekeken door leden van de projectgroep.

Conclusie

Omdat nog niet alle informatie met betrekking tot het goed volgen van leerlingen helder is, worden in het overbruggingsjaar 2019-2020 de toetsen Taal en Rekenen voor kleuters M2 afgenomen (volgens huidig protocol is het M2 en E2). Ook in relatie tot het starten met Bouw! geeft Taal voor kleuters relevante informatie.

1.2 Toetsen in groep 7

De leraar van groep 7 heeft voldoende informatie nodig om een preadvies te kunnen geven. Het is aan de school om te bepalen of dit met de Entree-toets of Cito E7 mét Taalverzorging gebeurt. Wanneer er wordt gekozen voor E7 met Taalverzorging is het raadzaam om al in groep 6 met de afname van Taalverzorging te beginnen, om zo een doorgaande lijn op te bouwen.

Conclusie

In groep 7 is de keuze:

- Afname van de Cito-LOVS-toetsen Groep E7 én Taalverzorging in de periode E;
- De Entree-toets (basis en verdieping) in dezelfde periode.

1.3 De Woordenschattoets

Woordenschat is een van de componenten die een rol speelt bij begrijpend lezen. Kinderen lezen teksten beter als ze een koppeling kunnen maken met de kennis en woordenschat die ze al hebben. Meer inhoudelijke informatie is te vinden in Begrijpend lezen: wat is dat? (Van Gelderen, 2018) en de geactualiseerde uitgave Lezen... denken...begrijpen! (Förner en Van de Mortel, 2018).

Als kinderen uitvallen op begrijpend lezen dan is inzicht in woordenschatontwikkeling van belang (diagnostisch gebruik).

De woordenschat van een kind is moeilijk te meten. De toetsen toetsen namelijk een woordpakket. Wanneer het van belang is voor de school (populatie) dan is het waardevol om woordenschattoetsen af te nemen.

Conclusie

- Toetsen voor begrijpend lezen worden vanaf groep 4 minimaal een keer per jaar afgenomen; bij een k  er afnemen gebeurt dat in de M-periode;
- Woordenschattoetsen zijn niet verplicht, maar zijn een keuze van de school. Woordenschat 3.0 geeft twee toetsmomenten aan, maar hoeft maar   n keer te worden afgenomen. Het advies is om dat in de M-periode te doen (in relatie met begrijpend lezen).

1.4 DMT en AVI

‘Vlot lezen’ is de vaardigheid om een tekst nauwkeurig, automatisch, gemakkelijk en snel, zonder woordherkenningsproblemen, te lezen. Essentiële componenten van vlot lezen zijn:

- De lezer kan woorden nauwkeurig, vlot en zonder veel inspanning decoderen;
- De lezer kan de leessnelheid variëren. Hij kan de tekst in een normaal tempo lezen, maar past dat tempo aan wanneer de inhoud van de tekst moeilijk is;
- De lezer begrijpt wat hij leest en kan de belangrijkste ideeën uit de tekst navertellen.

Om op school en in de samenleving goed te kunnen functioneren, is het essentieel dat kinderen zich ontwikkelen tot vlotte lezers. Het probleem van de meeste zwakke lezers is, dat ze onvoldoende vlot kunnen lezen, hetgeen vooral inhoudt dat ze onvoldoende leessnelheid hebben (C. Vernooy, 2007)

Een goede technische leesvaardigheid is een essentiële voorwaarde voor begrijpend lezen. Nauwkeurige informatie over de vorderingen in technisch lezen is dus belangrijk, net als meer informatie over eventuele leesproblemen.

Bij de DMT ligt de nadruk op de snelheid waarmee leerlingen afzonderlijke woorden kunnen verklanken. Bij de AVI-kaarten gaat het vooral om de vlotheid waarmee leerlingen teksten kunnen verklanken. Beide toetsen geven informatie over de leesvaardigheid van leerlingen.

Bij kinderen die onder niveau scoren op DMT is het zinvol om AVI af te nemen: technisch lezen en interpunctie. Het gaat om het kwalitatief gebruik van AVI.

Conclusie

- DMT wordt afgenomen in groep 3 t/m 8, zowel M als E;
- AVI blijft optioneel, vanwege de tijdsvestering, met grote voorkeur voor afname in de groepen 3, 4 en 5.

1.5 Formatief en summatief toetsen

Een toets kan een formatieve en/of een summatieve functie hebben. Summatieve toetsen worden ingezet om inzicht te krijgen of een leerling de leerdoelen in voldoende mate heeft bereikt. Bij formatieve toetsen staat inzicht in de voortgang van het leerproces centraal. Formatieve toetsen geven de leerling feedback op zijn/haar voortgang en geven aan wat de leerling nog moet doen (feed forward) om het einddoel (feed up) te bereiken. Bij formatief toetsen gaat het niet om de beoordeling (het cijfer) maar is het een onderdeel van een didactische aanpak, evalueren om te leren; leerlingen weten welk doel ze willen bereiken, waar ze nu staan en wat de volgende stap moet zijn. Toetsen die een summatieve functie hebben kunnen ook formatief worden ingezet. Het geeft de leerling immers ook informatie over de volgende stappen die gezet moeten worden.

De toetsen uit het toetsprotocol hebben een summatieve functie. Deze (objectieve) toetsen meten de vaardigheden van kinderen, onafhankelijk van de methode. Door deze toetsen te gebruiken kunnen leerlingen en groepen objectief worden gevolgd per leerjaar. Aan de hand van het landelijk gemiddelde wordt zichtbaar of leerlingen een verwachte ontwikkelingslijn doorlopen en daarop naar verwachting presteren.

Hoe hoog ligt de lat

Het is aan de scholen om hun ambities te formuleren en aan te geven wat de verwachte ontwikkeling voor hun leerling-populatie is. Door een goede analyse van de gegevens kunnen zowel op leerling- als op groepsniveau adequate interventies worden toegepast om de gewenste doelen te bereiken. Het gaat daarbij om een brede data-analyse. Uitkomsten op de toetsen wordt gekoppeld aan de gegevens die de leraar op andere manieren heeft verworven (observaties, gesprekken, methodegebonden toetsen, opdrachten). Met deze kennis van zaken en eigen inzicht in de kwaliteiten van leerlingen, gebruikt de leraar en de school de gegevens om te werken aan ambitieuze doelen op groeps- en individueel niveau.

Op Optimus-niveau geven de opbrengsten een eerste inzicht in de resultaten van de school op groepsniveau en op bestuursniveau. Op basis van deze gegevens worden signalen benoemd, bijvoorbeeld het aantal scholen dat onder het landelijke gemiddelde scoort bij begrijpend lezen in groep 6 is de afgelopen drie jaar toegenomen. Of, het aantal scholen dat de 70%-norm haalt bij technisch lezen in groep 3 is de afgelopen drie jaar toegenomen. Op schoolniveau geven de opbrengsten informatie om tijdens het jaarlijks schoolbezoek over door te praten. Door het volgen van de leerlingen op dezelfde toetsen, wordt Optimus-breed waardevolle informatie gegenereerd.

Betrouwbaar en valide

De toetsen in de toetskalender zijn op hun kwaliteit beoordeeld door de expertgroep PO. Op basis daarvan gaan we ervan uit dat de toetsresultaten betrouwbaar (krijg ik bij herhaalde meting eenzelfde uitslag) en valide (meet ik wat ik wil meten) zijn. Dan moeten de toetsen uiteraard zijn afgenomen volgens de voorschriften, zoals die in de toetshandleiding van CITO–LOVS zijn beschreven (denk daarbij ook aan hulpmiddelen die al dan niet ingezet mogen worden). Ook het tijdstip van afname is van belang. De toetskalender van Cito geeft een afnameperiode aan. Toets niet te vroeg of te laat om invloed op het resultaat te voorkomen.

Optimus verwacht dat scholen deze voorschriften kennen en naleven.

Actualiteit

Optimus-scholen werken met actuele toetsen. CITO geeft duidelijk aan wanneer er nieuwe toetsen worden verwacht. Uitgangspunt is dat binnen 2 jaar na verschijning alle scholen de nieuwe toetsen in gebruik hebben genomen.

2 Overzicht verplicht af te nemen toetsen

Groep 1-2	sept	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	juni
Rekenen voor Kleuters						M2				
Taal voor kleuters						M2				
Groep 3-8	sept	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei	juni
Rekenen- Wiskunde,						M3/M8				E3-E7 *
DMT groep 3						1A,2A				1B,2B (3B)
DMT groep 4						1C,2C en 3C				1A,2A en 3A
DMT groep 5						3B(+2B+1B)				3C(+2C+1C)
DMT groep 6						3A(+2A+1A)				3B(+2B+1B)
DMT groep 7						3C(+2C+1C)				3A(+2A+1A) *
DMT groep 8						3B(+2B+1B)				
Begrijpend lezen groep 4						M4				
Begrijpend lezen groep 5						M5				
Begrijpend lezen groep 6						M6				
Begrijpend lezen groep 7						M7				*
Begrijpend lezen groep 8						M8				
Spelling						M3-M8				E3-E6 *
Eindtoets PO								April		

* De toetsen E7 zijn afhankelijk van de keuze E7 of Entree groep 7. Wanneer gekozen wordt voor de reguliere LOVS -toetsen dan hoort Taalverzorging daarbij. Taalverzorging wordt dan bij voorkeur ook in groep 6 afgenomen.

3 Afspraken met betrekking tot afname van LOVS-toetsen

1.

De directeur zorgt er voor dat alle CITO-LVS toetsen worden afgenomen conform de richtlijnen van CITO (zie CITO-handleidingen) en de hierna genoemde aandachtspunten.

Dit geldt uitdrukkelijk ook voor het afnemen van toetsen voor leerlingen met speciale behoeften (zie de informatie op de website van CITO, bijvoorbeeld hulpmiddelen voor dyslectische leerlingen).

Aandachtspunten:

- Het moment van afname en de toetsomstandigheden;
- De toetsafname bij voorkeur door de eigen groepsleerkracht;
- Gebruik geen verouderde toetsen; zodra toetsen geactualiseerd zijn binnen twee jaar overgaan op de nieuwe versie;
- De toetsen uit de toetskalender worden in ieder geval afgenomen. Het staat elke school vrij om meer toetsen af te nemen;
- Indien de school kiest voor afname van de Entreetoets (basis- en verdieping) in groep 7 dan hoeft E7 niet meer afgenomen te worden. De Entree-toets wordt in dezelfde periode als de E-toets afgenomen, zodat de scores omgezet kunnen worden t.b.v. de doorgaande lijn.

2.

De directie van de school draagt er zorg voor dat alle teamleden op de hoogte zijn van de protocolafspraken. Dat geldt met name voor: correctheid van uitvoering, organisatorische uitvoering en toepassing. De juiste uitvoering van de toets afname en de manier van scoren, worden volgens regels van de school (die corresponderen met de regels van CITO) gecontroleerd. Dit om de betrouwbaarheid en validiteit van de uitslagen te waarborgen.

3.

Op basis van de (groei en het niveau van de) gemiddelde vaardigheidsscores per leerjaar, legt de school halfjaarlijks vast voor welke onderdelen ze de gestelde doelen bereikt heeft. Zo ook legt ze vast op welke onderdelen ze (na analyse) aanpassingen gaat doen. Daarbij worden aard en verwacht doel van die aanpassingen meegenomen.

4.

Het gebruik van hulpmiddelen is alleen toegestaan indien het uitdrukkelijk vermeld staat bij de afname instructies in de handleiding van de desbetreffende toets. Dit is van belang om de resultaten van leerlingen te kunnen blijven vergelijken met die van anderen. Bij leerlingen met dyslexie wordt geadviseerd om de digitale variant af te nemen i.v.m. de auditieve ondersteuning.

De toetsuitslagen van deze leerlingen moeten vervolgens wel meegenomen worden in het groepsoverzicht.

5.

De uitslagen van de toetsen worden geëxporteerd naar het bovenschoolse systeem. Dit gebeurt één week nadat de uitslagen binnen zijn.

4 Verplichte eindtoets in groep 8

4.1 Drie eindtoetsen

Tijdens het schrijven van dit toetsprotocol staat de afname van de verplichte eindtoets in groep 8 volop in de politieke belangstelling. De periode van afname, de wijze waarop de resultaten gebruikt kunnen worden, er is volop discussie. Dat er sprake is van een eindtoets in groep 8 staat echter buiten kijf. De scholen van Optimus hebben de keuze uit drie eindtoetsen:

- De centrale eindtoets
- Route 8
- IEP

Deze keuze blijft gehandhaafd. Scholen kiezen in principe voor minimaal vier jaar voor een eindtoets, voordat zij eventueel een andere keuze maken. Bij uitzondering, zoals het ontbreken van een digitale variant van de centrale eindtoets in 2019, kan hiervan worden afgeweken.

Niet alle leerlingen zijn verplicht om de eindtoets te maken. In overleg met ouders (en leerling) kunnen zij die voldoen aan een van onderstaande kenmerken de eindtoets overslaan:

- Leerlingen die volgens hun ontwikkelingsperspectief uitstromen naar het voortgezet speciaal onderwijs binnen de uitstroomprofielen arbeidsmarkt of dagbesteding;
- Leerlingen met een IQ lager dan 75;
- Leerlingen die 4 jaar of minder in Nederland zijn en het Nederlands nog niet voldoende beheersen.

Deze leerlingen worden doorgegeven aan het hoofd onderwijs van Optimus ten behoeve van de verantwoording.

Voor leerlingen die hulpmiddelen nodig hebben bij het maken van de toets worden de aanwijzingen gevolgd, die bij de betreffende toets worden gegeven. Iedere toets heeft de hulpmiddelen die gelden voor leerlingen met speciale behoeften op een rijtje gezet.

4.2 Leerlingen buiten de verantwoording laten.

Wanneer de toets is gemaakt, is het mogelijk om leerlingresultaten buiten de verantwoording van de opbrengsten te houden. Dit is van belang om te bepalen hoe groep 8 (gemiddeld – ruwe score) heeft gescoord in de eigen scholengroep (onder of boven de grens van de groep).

In de bijlage is het stroomschema opgenomen betreffende het buiten de verantwoording laten van leerlingen met betrekking tot de scores op de eindtoets. Leerlingen die de school buiten de verantwoording wil laten, worden doorgegeven aan het hoofd onderwijs.

5 Volgen van sociaal-emotionele ontwikkeling

Alle scholen van Optimus volgen de sociaal-emotionele ontwikkeling van de kinderen en gebruiken daarvoor een landelijk genormeerd instrument. Binnen Optimus worden de instrumenten Viseon, Scol en Zien gebruikt. Deze instrumenten worden minimaal een keer per jaar afgenomen. De instrumenten worden ingezet conform de richtlijnen in de handleiding.

Wanneer leerlingen in de bovenbouw zitten vullen zij tevens zelf de vragenlijsten in. De uitkomsten van deze instrumenten dienen jaarlijks (ieder jaar opnieuw instellen in het systeem) te worden uitgewisseld met de onderwijsinspectie voor 1 juli van dat jaar.

In het kader van het kwaliteitszorgsysteem van Optimus worden een keer in de twee jaar vragenlijsten tevredenheid, sociale veiligheid en welbevinden afgenomen bij leerlingen van groep 5 tot en met 8. Dit geeft de school extra informatie over de leerlingen.

6 Literatuur

Goorhuis, S. (2014). *Peuters en kleuters zijn niet toetsbaar*. Verkregen op 12 maart 2019 via www.wij-leren.nl

Rijksoverheid (2018). *Geen toetsen meer voor kleuters*. Verkregen op 20 februari 2019 via www.rijksoverheid.nl

Van Geert, P. and Steenbeek, H. (2006). *The dynamics of scaffolding*. *New Ideas in Psychology*, 23 (3), 115–128.

Kneyber, R. (2018) *Formatief toetsen en cijfers geven*. Verkregen op 14 mei 2019 via www.toetsrevolutie.nl

Castelijns, J., Segers, M., Struyven, K. (2011). *Evalueren om te leren*. Uitgeverij Coutinho.

Van Gelderen, A. (2018), *Begrijpend lezen: wat is dat?* SLO.

Förrer, M. en K. van de Mortel (2018) *Lezen...denken...begrijpen! Handboek begrijpend luisteren en lezen in het basisonderwijs*. CPS.

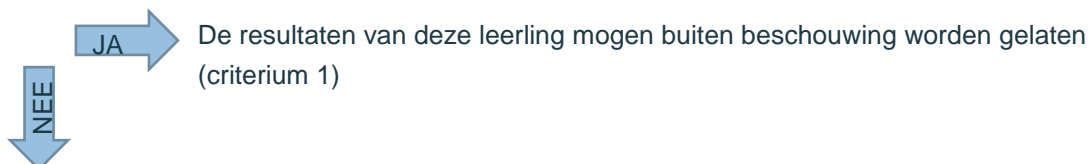
Vernooy, C. (2007) *Effectief leesonderwijs nader bekeken*, PO Raad Taalpilots onderwijsachterstanden.

7 Bijlage Uitsluiten van verantwoording (stroomschema)

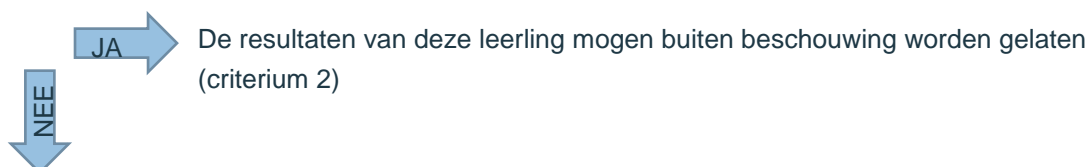
Wanneer de eindtoets is gemaakt, is het mogelijk om leerlingen uit te sluiten van verantwoording. Volg onderstaand stroomschema om na te gaan of leerlingen uitgesloten kunnen worden.

1. Voldoet de leerling aan een van de ontheffingsgronden?

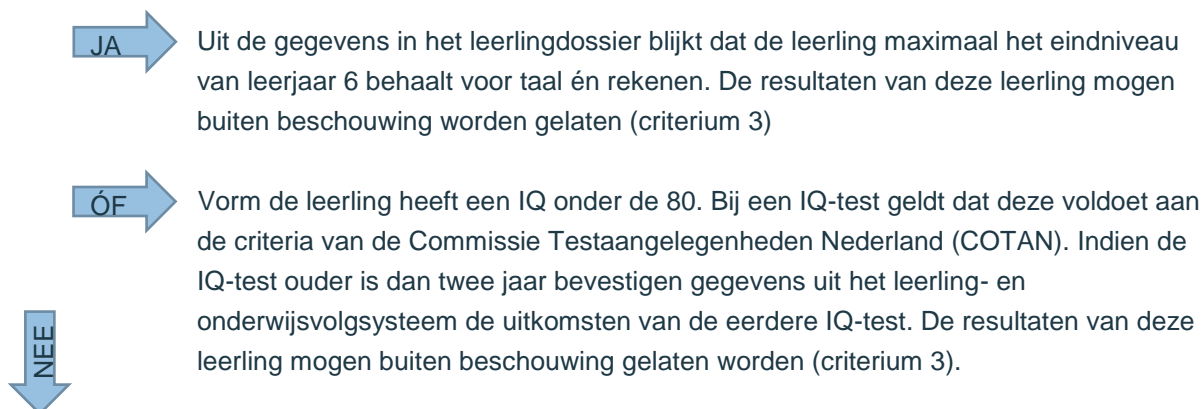
(deze leerling hoeft niet deel te nemen aan de eindtoets, maar heeft deze wel gemaakt)

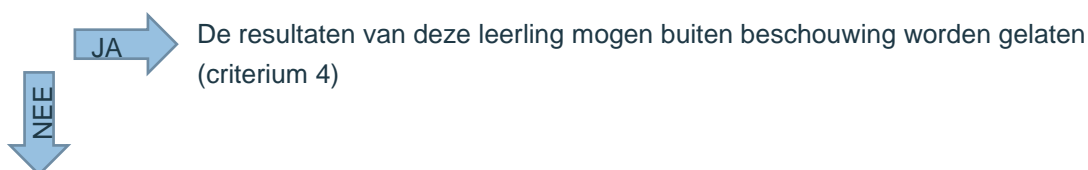
2. Stroomt de leerling uit naar het praktijkonderwijs (pro) of voortgezet speciaal onderwijs (vso)? Of heeft de leerling een indicatie (maar stroomt er niet daadwerkelijk naar uit)?

3. Heeft de leerling beperkte cognitieve capaciteiten op het gebied van taal én rekenen?

4. Is het een leerling die in groep 7 of 8 is ingestroomd in jouw school?*

Deze leerling telt mee in de verantwoording over de eindresultaten

* De inspectie kan deze resultaten buiten beschouwing laten. Als de inspectie dit doet, corrigeert zij voor alle leerlingen die dit betreft en niet alleen voor zwak scorende leerlingen.

7.1 Informatie aan bevoegd gezag

Het bevoegd gezag legt verantwoording af over de eindresultaten. De eindresultaten vormen een onderdeel van het toezicht van de onderwijsinspectie. Wanneer leerlingen de eindtoets niet maken of buiten beschouwing worden gelaten bij de verantwoording dan moet het bevoegd gezag dit onderbouwen.

Scholen wordt verzocht vooraf aan te geven welke leerling(en) zij de eindtoets niet laten maken of welke leerling(en) buiten de verantwoording worden gehouden en op basis van welk criterium dit plaatsvindt. Deze informatie wordt aan het hoofd onderwijs van Optimus aangereikt.